

Olsztyn, 26.05.2020 r.

Ks. prof. dr hab. Ryszard Sztychmiller

O c e n a

rozprawy doktorskiej ks. mgr lic. Wojciecha Józefa LECHA
pt. „Władza szafarza sakramentu pokuty w zakresie odpuszczania grzechów
i zwalniania z kar w prawie Kościoła łacińskiego”.

Zgodnie z decyzją Rady Instytutu Prawa Kanonicznego w Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, która 23.04.2020 r. powołała mnie na recenzenta w przewodzie doktorskim ks. mgra lic. Wojciecha LECHA oraz w odpowiedzi na prośbę Księdza Dyrektora tegoż instytutu z dnia 28.04.2020 r. niniejszym przedkładam swoją recenzję.

1. Życiorys naukowy Doktoranta

Ks. mgr lic. Wojciech Lech urodził się 12 marca 1986 roku w Brzesku. W 2005 roku po zdaniu matury i ukończeniu szkoły średniej wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie i podjął studia magisterskie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Dnia 28 maja 2011 roku w katedrze tarnowskiej przyjął święcenia prezbiteratu i został skierowany do pracy duszpasterskiej w parafii w Podegrodziu, pracując tam jako wikariusz i katecheta w Zespole Szkół Podstawowo-Gimnazjalnych. W roku 2013 został skierowany na Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II celem odbycia studiów specjalistycznych z prawa kanonicznego. Po ukończeniu z wyróżnieniem tych studiów w 2016 roku i uzyskaniu magisterium z prawa kanonicznego na podstawie pracy pt. „Zadania spowiednika i kierownika duchowego według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku”, złożył egzamin licencjacki, a następnie podjął studia doktoranckie w Katedrze Prawa Kanonizacyjnego i Sakramentów Świętych pod kierunkiem dr hab. Elżbiety Szczot, prof. KUL. Od 2017 roku jest sędzią Sądu Diecezjalnego w Tarnowie. W latach 2013-2020 uczestniczył w wielu konferencjach i sympozjach naukowych. Jest autorem dwu opublikowanych artykułów naukowych oraz współredaktorem dwu wydań ważnej

publikacji: „Prawo sakramentów. Wybór źródeł Kościoła łacińskiego”, red. E. Szczot, D. Kwiatkowski, W. Lech, Lublin 2017 i 2019.

Doktorant jest członkiem Stowarzyszenia Kanonistów Polskich oraz Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL. W latach 2018-2020 otrzymał nagrodę Rektora KUL za ofiarną pracę na rzecz Uniwersytetu i szczególne zaangażowanie społeczne, a także nagrodę Prorektora KUL za aktywną pracę na rzecz Instytutu Prawa Kanonicznego. W latach 2017-2019 pełnił funkcję Seniora Konwiktu Księży Studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

2. Prezentacja i problematyka rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska napisana została na seminarium z prawa o sakramentach świętych pod kierunkiem wybitnej kanonistki polskiej - dr hab. Elżbiety Szczot, prof. KUL.

We wstępie Autor przypomina, że sakramenty Kościoła przyczyniają się „do wprowadzenia, umocnienia i zmanifestowania kościelnej wspólnoty, a ich szafarze oraz pozostali wierni, winni okazywać im „najwyższy szacunek i należną pilność” (kan. 840). Szczególnym znakiem przebaczenia, środkiem i narzędziem pojednania wiernego z Bogiem i Kościołem oraz miejscem uświęcenia człowieka i uwielbienia Boga jest sakrament pokuty. Kościół nieustannie zabiega o to, aby sakrament ten był sprawowany we właściwy, ważny i godziwy sposób. W jego sprawowaniu mogą zdarzać się, niestety, pewne nadużycia” (s. 15). Dlatego też sprawowanie tego sakramentu podlega szczególnej pieczy Kościoła i jest ciągle na nowo podejmowane w jego nauczaniu.

Trybunał Penitencjarii Apostolskiej, w dniu 29 czerwca 2019 roku wydał notę na temat ważności forum wewnętrznego (s. 18). Przypomniano w niej „o absolutnej nienaruszalności pieczęci sakramentalnej, która opiera się na prawie Bożym i nie dopuszcza żadnych wyjątków” (s. 19). Podkreślono też w Nocie „nieprzystawalność” tajemnicy sakramentu spowiedzi do tajemnicy zawodowej, z której nikt (także penitent) i nigdy nie może zwolnić (s. 19).

Doktorant stawia we wstępie szczegółowe pytania, na które zamierza odpowiedzieć w rozprawie: „Jaki jest zakres władzy szafarza sakramentu pokuty odnośnie do odpuszczania grzechów i zwalniania z kar kościelnych? W jakich sytuacjach władza odpuszczania grzechów zostaje ograniczona oraz jakie są skutki absolucji szafarza, który działa wbrew występującym ograniczeniom? Czy kapłan mający upoważnienie do spowiadania może rozgrzeszyć każdego penitenta z grzechu, będącego

równocześnie przestępstwem, za popełnienie którego zaciągnął on na mocy samego prawa karę ekskomuniki lub interdyktu zabraniającą przyjmowania sakramentów? Jakie warunki musi spełnić penitent, aby otrzymać sakramentalne rozgrzeszenie? (...) Celem analizy będzie ukazanie źródeł władzy szafarza sakramentu pokuty w zakresie odpuszczania grzechów i zwalniania z kar w prawodawstwie Kościoła łacińskiego” (s. 20). Autor formułuje też we wstępie tezę, którą zamierza w dysertacji zweryfikować: „że władza spowiednika jest ograniczona, gdyż nie zawsze może on udzielić absolucji sakramentalnej lub uwolnić penitenta od kar kościelnych, a następnie rozgrzeszyć” (s. 20).

W rozprawie Doktorant wykorzystał bogate źródła, nie tylko prawne, lecz także źródła biblijne i teologiczne: Pismo Święte, Katechizm Kościoła Katolickiego, konstytucje, dekrety i deklaracje Soboru Watykańskiego II, dekrety wykonawcze do uchwał soborowych, normy Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 i 1983 roku, konstytucje, encykliki, adhortacje, listy papieskie, dekrety i noty dykasterii Kurii Rzymskiej (również te z ostatnich lat), a także akty normatywne Konferencji Episkopatu Polski. Wykorzystał też szeroko liczne komentarze, które skrótowo wymienił na s. 20-21, a całą bibliografię szczegółowo opisał i usystematyzował na s. 383-449.

Recenzowana praca doktorska składa się z wykazu skrótów (s. 9-13), wstępu (s. 15-23), trzech rozdziałów (s. 25-372), zakończenia (s. 373-382) oraz wykazu bibliograficznego (s. 383-449). Każdy z rozdziałów zakończony został kilkustronicowymi przejrzystymi opracowanymi wnioskami. Na str. 21-23 Autor dobrze prezentuje problematykę poszczególnych rozdziałów rozprawy oraz wykorzystane metody badawcze: głównie dogmatyczna, a pomocniczo historyczna i porównawcza.

Rozdział pierwszy (s. 25-140), będący dobrym wprowadzeniem do zasadniczej części podejmowanej tematyki, zawiera teologiczne oraz kanoniczne podstawy sakramentu pokuty i pojednania. Najpierw analizuje on źródła ze Starego i Nowego Testamentu, z liturgii Kościoła starożytnego, systemy pokuty kanonicznej od III do XII wieku, źródła z okresu Reformacji i Soboru Trydenckiego, a następnie dokonuje interpretacji norm KPK z 1917 roku, nauczania papieży, zwłaszcza Piusa XI, Piusa XII, Jana Pawła II, Benedykta XVI oraz Franciszka, doktryny Soboru Watykańskiego II i dokumentów reformy posoborowej, aby na końcu przeanalizować odpowiednie kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku i pokodeksowej dyscypliny pokutnej. W końcowej części rozdziału analizie poddał normy dotyczące materii i formy sakramentu pokuty, a także warunków spowiedzi indywidualnej oraz absolucji generalnej jako sposobów sprawowania tego sakramentu.

W rozdziale drugim (s. 141-248) Autor przeanalizował problemy związane z władzą szafarza sakramentu pokuty w zakresie odpuszczania grzechów w obowiązującym prawie Kościoła łacińskiego. Trafnie wyjaśnia używane pojęcia, odwołując się do oryginalnych pojęć greckich i hebrajskich, analizuje obowiązki i uprawnienia szafarza sakramentu pokuty, nie tylko w zwyczajnych warunkach, ale także w sytuacji konieczności oraz w niebezpieczeństwie śmierci, a także uprawnienie spowiednika do stawiania pytań, odłożenia absolucji lub odmowy udzielenia rozgrzeszenia.

W rozdziale trzecim (s. 249-372) Doktorant przeanalizował normy dotyczące zwalniania z kar w prawodawstwie Kościoła łacińskiego. Słusznie rozpoczął od zaprezentowania poszczególnych cenzur (ekskomunika, interdykt, suspensa) oraz ich skutków w życiu sakramentalnym wiernych, aby następnie podjąć analizę poszczególnych przestępstw, które czasem ograniczają władzę odpuszczania grzechów. Przeanalizował delikty przeciwko wierze (apostazja, schizma i herezja), *delicta contra ecclesiasticas auctoritas*, przestępstwa przeciwko Eucharystii, przestępstwa przeciwko sakramentowi pokuty, przestępstwa przeciwko święceniom, *delicta contra speciales obligationes*, przestępstwa związane z wyborem Biskupa Rzymu, oraz przestępstwo aborcji. Analizie poddał normy dotyczące uwalniania penitentów z kar w okolicznościach zwyczajnych (uprawnienia posiadają: ordynariusz, biskup, kanonik penitencjarz, kapelan szpitala, więzienia, podróży morskiej, Misjonarz Miłosierdzia oraz inni upoważnieni spowiednicy) oraz w okolicznościach nadzwyczajnych (przypadek naglący oraz niebezpieczeństwo śmierci). Na końcu omówił zwalnianie z kar zarezerwowanych Stolicy Apostolskiej.

Autor słusznie podkreślił (s. 252-338 oraz 367), że przedmiotem uwalniania penitentów z kar kościelnych w zakresie wewnętrznym sakramentalnym są tylko cenzury *latae sententiae*; a tylko w niebezpieczeństwie śmierci szafarz sakramentu pokuty może uwalniać także z kar deklarowanych lub wymierzonych (*ferendae sententiae*), a także z ekskomunik zarezerwowanych Stolicy Apostolskiej. W wyniku przeprowadzonych analiz Autor doszedł do wniosku, że prawodawca KPK/83 „w znacznej mierze uprościł przepisy dotyczące zwalniania z kar, a przede wszystkim zniósł zastrzeżenie cenzur ordynariuszowi oraz zarezerwowanie *speciali et specialissimo modo* Stolicy Apostolskiej” (s. 368). Jednak w sytuacjach zwyczajnych dalej nie wszyscy spowiednicy posiadają władzę zwalniania z kar kościelnych w zakresie wewnętrznym sakramentalnym, a tylko osoby piastujące urzędy lub funkcje określone w prawie (s. 368-

369). Autor przeanalizował szczegółowe normy określające kto i z jakich cenzur może uwalniać (s. 339-365, 369-372).

Interesujące jest zakończenie rozprawy, gdzie Autor zawarł liczne wnioski *de lege lata* z przeprowadzonych badań oraz kilka postulatów *de lege ferenda*, dotyczących władzy szafarza sakramentu pokuty w zakresie odpuszczania grzechów i zwalniania z kar w prawie Kościoła łacińskiego. Stwierdził m.in., że obowiązujące „prawodawstwo kościelne jest dość skomplikowane”, przez co spowiednikowi trudno jest jednoznacznie określić zakres swoich kompetencji w sakramencie pokuty (s. 382). Jest to równoznaczne z postulatem lepszego skoordynowania norm kanonicznych dotyczących władzy szafarza sakramentu pokuty w zakresie odpuszczania grzechów i zwalniania z kar.

3. Ocena rozprawy

a) Walory pracy

Doktorant właściwie uzasadnił wybór tematu rozprawy. Podjął tę pracę, aby usystematyzować warunki ważnego i godziwego sprawowania sakramentu pokuty. Autor trafnie podkreśla, że sprawa ważnego i godziwego sprawowania sakramentu pokuty z wielu względów jest bardzo aktualna. Przypomniawszy, że sam patron roku 2020 w Polsce, Papież Jan Paweł II, w Adhortacji apostolskiej *Reconciliatio et poenitentia* z 1984 roku, zwrócił „szczególną uwagę na powstały w XX wieku kryzys sakramentu pokuty” (s. 15). Kryzys ten współcześnie nie tylko nie został zatrzymany, lecz w wielu krajach nadal postępuje. Świadomość tego problemu wyrażał wielokrotnie św. Jan Paweł II, następnie papież Benedykt XVI, Kongregacja Nauki Wiary oraz papież Franciszek (s. 16-18). Trafnie Autor zauważył we Wstępie rozprawy, że w ostatnich latach „Niemal we wszystkich formacyjnych dokumentach Stolicy Apostolskiej dostrzec można ogromne znaczenie praktyki sakramentu pojednania i pokuty w osiągnięciu doskonałości i formacji życia chrześcijańskiego”.

Po promulgacji w 1983 roku Kodeksu Prawa Kanonicznego, papieże wydali kilka dokumentów nowelizujących prawo kanoniczne, które dotyczyły władzy szafarza sakramentu pokuty, możliwości związanych z odpuszczaniem niektórych grzechów, a także zezwalających na zwalnianie z kar kościelnych w zakresie wewnętrznym. Trafnie Autor podkreślił, że władza szafarza w zakresie odpuszczania grzechów została poszerzona, a także rozszerzono katalog przestępstw o nowe, które nie zostały zamieszczone w kodeksie z 1983 roku, a od strony wiernych, w tym penitentów, we

współczesnym świecie zanika poczucie grzechu, narasta relatywizacja dobra i zła, pojawiają się tzw. grzechy pokoleniowe (s. 19-20). W tej sytuacji trafnie określonym celem podjęcia przez Doktoranta wskazanego wyżej tematu dysertacji był zamiar uporządkowania oraz interpretacji obowiązującej w Kościele katolickim dyscypliny w zakresie odpuszczania grzechów i zwalniania z kar podczas sprawowania sakramentu pokuty.

Autor zauważył, że w literaturze polskiej, jak i zagranicznej brakowało dotąd całościowego opracowania wskazanego zagadnienia, obejmującego także nowelizację kanonicznego prawa karnego. Uznać należy, iż Doktorant prawidłowo określił temat, problematykę i metodykę pracy (s. 20-23), wykorzystując prawidłowo wszystkie współczesne i dawne źródła, na tle dotychczasowej literatury. Godny podkreślenia jest przejrzysty i logiczny podział źródeł doktrynalnych i prawnych (s. 383-407) na: dokumenty soborów powszechnych, księgi pokutne, dokumenty papieży (z podziałem na różne ich rodzaje), dokumenty dykasterii Kurii Rzymskiej, schematy posoborowej reformy prawa kanonicznego, księgi liturgiczne, dokumenty kanonicznego prawa partykularnego (Konferencji Episkopatu Polski i biskupów diecezjalnych) oraz źródła prawa polskiego. Spis wykorzystanej literatury obejmuje aż 43 strony.

Struktura pracy jest przejrzysta, prawidłowa, wyczerpująca badaną problematykę. Styl pracy jest wzorowy, budowa zdań prawidłowa. W poszczególnych rozdziałach rozprawy Doktorant trafnie wskazuje na przyczyny, źródła i potrzebę pokuty. Na podstawie tekstów biblijnych wykazuje, że „Bóg stworzył świat jako dobry, jednak ludzie swoim grzechem zakłócili stan pierwotnej harmonii i szczęścia. Zaciągnęli wobec Boga winę i ponieśli bolesne konsekwencje swego buntu (zob. Rdz 3, 14-19). Następstwem naruszenia porządku stworzenia stało się poczucie winy oraz pragnienie pokuty” (s. 29). Od wieków wśród „chrześcijan zdarzały się poważne upadki moralne. Św. Paweł piętnował surowo wypadki bałwochwalstwa, pijaństwa, nieczystości, kradzieży, oszczerstw, niezgody i wichrzycielstwa (zob. 1 Kor 5, 11; 12, 20). Żądał on, aby gmina nie tolerowała zła, lecz je odrzucała, zabraniając grzesznikom brania udziału w Eucharystii (zob. 1 Kor 5, 1. 6). Według Apostoła Narodów należało usunąć gorszycieli, aby nie zatruli życia wspólnoty i nie demoralizowali innych (zob. Kol 3, 1-10)” (s. 42). W sposób zwięzły, ale bardzo informatywny Autor prezentuje rozwój doktryny i praktyki pokutnej na przestrzeni wieków (s. 42-95), szczególnie eksplorując unormowania zawarte w obydwu kodeksach prawa kanonicznego (z 1917 i 1983 r.). Wynika z nich, że „że pokuta obowiązuje ludzi mocą prawa Bożego, zarówno naturalnego jak i pozytywnego” (s. 65). Autor zauważa, że od ukazania się 2 grudnia

1973 roku posoborowego nowego *Ordo paenitentiae* do jego wprowadzenia w Polsce minęło 8 lat (s. 68-69). Doktorant bardzo trafnie przedstawił też elementy nauczania ostatnich papieży dotyczące analizowanej w rozprawie problematyki (s. 84-95). Trafnie też określił materię dalszą i bliższą sakramentu pokuty oraz jego formę (s. 96-112), a także jasno i przekonująco uzasadnił różne sposoby sprawowania sakramentu pokuty (spowiedź indywidualna i absolucja generalna).

Doktorant wyczerpująco przeanalizował w rozdz. II i III normy określające władzę szafarza sakramentu pokuty w zakresie odpuszczania grzechów (rozdz. II) oraz zwalniania z kar (rozdz. III). Słusznie Autor zwrócił uwagę na wysiłki Jana Pawła II zmierzające do wyeliminowania niewłaściwych postaw niektórych duszpasterzy okresu posoborowego. W Liście apostolskim *Misericordia Dei* z 2002 roku przypomniał on, że „ordynariusze miejsca, jak również proboszczowie oraz rektorzy kościołów i sanktuariów winni okresowo sprawdzać, czy faktycznie wierni mają możliwie najbardziej ułatwiony dostęp do spowiedzi. W szczególności zaleca się, by spowiednicy byli obecni i widoczni w miejscach kultu w określonych godzinach, wyznaczonych według rozkładu dostosowanego do rzeczywistej sytuacji penitentów. Akcentowana jest zwłaszcza gotowość do spowiadania przed Mszami świętymi, jak również gotowość do wyjścia naprzeciw potrzebom wiernych także podczas celebracji Mszy świętych, jeśli są obecni inni kapłani (nr 2)” (s. 201-202).

Autor precyzyjnie systematyzuje obowiązki i uprawnienia szafarza sakramentu pokuty, wspominając także o obowiązkach i uprawnieniach penitenta (s. 197-244). Przykładem niech będzie stwierdzenie, że „największym staraniem i troską spowiednika powinno być, aby jakikolwiek penitent i z jakimkolwiek nastawieniem przystępujący do spowiedzi nie odszedł rozgoryczony i odstręczony od źródła pojednania z Bogiem” (s. 207). Nie unika także odpowiedzi na trudne pytania, jak np. w kwestii rozgrzeszania wiernych żyjących w powtórnych, nieważnych kanonicznie związkach (s. 209-210). Precyzyjnie określa, który penitent ma prawo do absolucji, a który nie (s. 214-217 i 240-244), jaki jest podmiot, przedmiot i zakres ochrony tajemnicy spowiedzi sakramentalnej (s. 219-228), a także nowy problem tzw. spowiedzi furtkowej (s. 228-232).

Podkreślić należy wielką precyzję języka Doktoranta, a jednocześnie komunikatywny, lekki styl pisania (np. s. 217-226). Na wysokie uznanie zasługują wnioski Autora zamieszczone na końcu każdego rozdziału rozprawy (s. 135-140, 244-248 i 365-372). Są one przemyślane, logiczne, spójne z całością wywodów i bardzo szczegółowe. Ich ponumerowanie ułatwia czytanie i ustalenie ich znaczenia. Łatwo tam

znaleźć np. stwierdzenie podsumowujące dużą część pracy, iż „promulgowane po 1983 roku prawo dotyczące ważnego administrowania sakramentu pokuty uległo poważnej zmianie i uproszczeniu” (s. 245). Warte podkreślenia są wnioski trafnie podsumowujące przeprowadzone w poszczególnych rozdziałach analizy i zwracające uwagę na ważne aspekty administrowania uwalnianiem od grzechów i uwalnianiem od kar. Niektóre z nich jeszcze raz uzasadniają słuszność wyboru tematu rozprawy, skoro „celem ustanawiania kar w Kościele jest lepsze zachowanie dyscypliny kościelnej (...) naprawienie gorszenia, przywrócenie sprawiedliwości, poprawa sprawcy oraz prewencja: ogólna, mająca za zadanie powstrzymywanie innych od popełniania przestępstw; oraz szczególna, która ma powstrzymywać już ukaraną osobę przed ponownym naruszeniem prawa” (s. 365).

Wskazane walory rozprawy upoważniają do wniosku o pożyteczności i potrzebie opublikowania jej drukiem, a także do wniosku o jej wyróżnienie lub nagrodzenie. Przy składaniu pracy do druku proponuję uwzględnienie niżej wymienionych sugestii.

b) Mankamenty i kwestie dyskusyjne w pracy

Praca nie ma żadnego poważniejszego mankamentu. Dało się zauważyć kilka drobnych usterek i kilka kwestii dyskusyjnych. W całej rozprawie zauważyłem tylko kilka błędów literowych (s. 83 i 226 [„dotyczą także do osób”]), które należałoby usunąć, przed skierowaniem jej do druku.

W bardzo bogatej bibliografii, wyjątkowo dobrze usystematyzowanej, poprawić można nazwę działu 1.5. (s. 7 i 405). Zamiast „Schematy prawa kanonicznego” precyzyjniej należałoby go nazwać „Schematy Kodeksu Prawa Kanonicznego”.

W moim przekonaniu, w zdaniu w języku polskim, właściwe jest używanie słowa „kanon” lub jego skrótu: „kan.”, a nie słowa „canon” lub „can.”, jak to mam miejsce w wielu miejscach rozprawy (np. s. 60-61, 74-79, 136, 175), i to niezależnie od tego, iż teksty oryginalne były w języku łacińskim.

Szkoda, że Autor przytaczając zalecenie wydane w 1967 roku przez Kongregację do spraw Obrzędów, w Instrukcji *Eucharisticum Mysterium* (nr 35), „aby wytrwale przyzwyczajano wiernych do przyjmowania sakramentu pokuty i pojednania poza Mszą świętą, zwłaszcza w określonych godzinach (...) aby przystępowanie do tego sakramentu dokonywało się w spokoju i z prawdziwą korzyścią dla penitentów, nie przeszkadzając im w czynnym uczestniczeniu we Mszy świętej” (s. 199), nie poddał tej normy krytycznej analizie, o czym świadczy też powtórzenie jej we wnioskach (s. 247). Wydaje

się bowiem, iż wskazanie to spowodowało błędne praktyki, przynajmniej w Europie zachodniej. W niektórych krajach (np. Niemcy, Szwajcaria Holandia) duszpasterze zaczęli wtedy nie tylko zachęcać wiernych do korzystania z sakramentu pokuty poza Mszą św., lecz pozostawili tylko taką możliwość, wyznaczając na spowiedź godziny odległe czasowo od Mszy św. i nabożeństw. W diecezjach i parafiach takich wierni skarżyli się na nieprzyjazność psychologiczną takiego rozwiązania: nie chcieli chodzić do spowiedzi w czasie, o którym było wiadomo, że jest to czas tylko na spowiedź grzeszników. Inni duszpasterze żądali jeszcze telefonicznego umawiania się na spowiedź. Wielu wiernych odstąpiło wtedy od praktyki spowiedzi. Tzw. dobrą radą niejako „wylano dziecko z kąpielą”. Praktyka taka była i jest sprzeczna z nr. 9 wydanych po 5 latach *Normae pastorales* (1972 r.): „W celu ułatwienia wiernym wypełnienia obowiązku spowiedzi indywidualnej należy zatroszczyć się, by spowiednicy byli w świątyniach w dniach i w godzinach dogodnych dla wiernych” (s. 201).

Moim zdaniem tytuł punktu 2.3.2. w rozdziale III „Przestępstwa przeciwko pokucie” (s. 299 i spis treści) lepiej byłoby zastąpić tytułem „Przestępstwa przeciwko sakramentowi pokuty”, gdyż omówione tam przestępstwa dotyczą tylko sakramentu pokuty, a nie pokuty w ogóle.

4. Konkluzja

Przedstawiona rozprawa doktorska ks. mgra lic. Wojciecha LECHA ma duże znaczenie poznawcze i praktyczne. Dokładnie prezentuje i analizuje on normy prawa kanonicznego dotyczące Kościoła łacińskiego, omawiając je w kontekście bogatej literatury polskiej i światowej. Autor dobrze wykorzystał źródła do wskazanego w tytule tematu. Praca jest bardzo starannie (treściowo, stylistycznie i graficznie) napisana.

Autor wykazuje się dobrą znajomością badanej problematyki i dużą wnikliwością badawczą. Wykazał się dobrą znajomością i stosowaniem metody naukowej, szerokim wykorzystaniem literatury krajowej i zagranicznej. Język rozprawy jest wzorowy, logiczny, staranny i komunikatywny. Autor nie tylko referuje poglądy kanonistów, lecz także zajmuje własne stanowisko i logicznie je uzasadnia.

Rozprawa doktorska ks. mgra lic. Wojciecha Lecha stanowi zatem oryginalne rozwiązanie przedstawionego we wstępie pracy problemu naukowego. Wszystkie wymienione wyżej walory naukowe Doktoranta oraz omawianej pracy świadczą o tym, iż posiada on szeroką wiedzę teoretyczną w zakresie prawa kanonicznego, potrafi

samodzielnie prowadzić badania naukowe, podejmować i dojrzałe rozwiązywać wybrane kwestie prawa kanonicznego.

Rozprawa ks. mgra lic. Wojciecha Lecha spełnia wszystkie ustawowe wymagania stawiane pracom doktorskim w Polsce. Autor posiada zatem kwalifikacje do uzyskania stopnia naukowego doktora prawa kanonicznego.

Dlatego też, zgodnie z wymaganiami ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, stawiam wniosek o przyjęcie rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Wojciecha Lecha i dopuszczenie jej do jej publicznej obrony, a także o nadanie mu stopnia naukowego doktora prawa kanonicznego.

Ks. prof. dr hab. Ryszard Sztychmiller